

Plan ve kadaastro:

Şehir planları hakkında bir kaç söz

Yazan: Kasaba haritaları müteahhidi

Karabey oğlu

Sait

Bir asrın rub'u kadar bir müddet içinde, ülkemizin dört bucağının topoğrafya haritaları yapıldı, ve kumanda heyetine çok kıymetli kılavuz temin edildi. Bu eserleri vücuda getiren Harita heyetine ve her türlü yardımı ibzâl eden yüksek zevata ne kadar teşekkür edilse az gelir. Bütün dünyada haritacılığın kıymeti yüksek tutulmuş ve kemâle ulaştırmak neye mütevakkıf ise esirgenmemiştir. Bizde de en mütekâmil vasıta ve en yeni bilgilerle haritacılık olanca hızıyla tekâmül yolunda gidiyor. Bende Harita Dairesinin kuruluşundan itibaren on sene hizmetinde bulundum, bilhassa manen çok feyiz aldım, son on beş senedenberi de, o feyiz sayesinde ki memleketimizin umran sahalarında çalışmakta bulunuyorum.

Topoğrafya haritalarına müteallik çok kıymetli eserler, ve-saitce bütün yenilikler temin edilmekle beraber çok şümüllü olan haritacılığın kollarında ihtisası olanların bilgilerini yaymak için, maalesef bir neşir vasıtası hatıra getirilmemişti. Pek çok teşekkür ederiz ki bu gün onuda bulduk. Sebep olana, yaşatanlara binlerce teşekkür.

Bu satırlarla haritacılığın şehircilik kolundan bahsetmek istiyorum. Cümhuriyetin her sahada yarattığı yükselme gayreti arasında şehirciliğe, yani kasabaların imarına büyük bir mevki verilmiştir: O kadar ki Belediye Kanunundan başka

Yapı ve Yollar Kanunu namile belediyelerin beş sene içinde halihazır haritalarını ve müstakbel şehir planlarını mutlaka tanzim ettirmelerini ve bu müstakbel Ş. haritalarını her müracaat edene havale ettirmemek üzere ve şehrin mevkii, vüs'ati, yolların genişlikleri ve uzunlukları, istikametleri hatta ikametgâh kısmı, ticaretgâh, sanayi kısımları müstakbel nüfusa göre bilhesap vüsatleri ile ayrı ayrı mevkileri, mektep, kütüphane, ve resmî müesseselerin yerleri ve hatta yapıların kat adetleri, boylarına kadar çok esaslı düşünülerek şimdiye kadar bakımsızlıktan, programsızlık ve plânsızlıktan, umumiyetle virane hali gösteren kasabalarımızı modern intizama sokmağa azmedilmiştir.

Ancak bu maksat nasıl ve kimler tarafından hazırlanacaktır? Haritacılar mecmuasının 3 No. lı sayısında bu bahse temas eden muhterem Halit Ziya Beyfendi bazı hakikatler ortaya koydular. Gayet açık, kendilerine mahsus vuzuhla fikirlerini hulâsa ettiler. Keyfiyet çok mühim olduğu için daha ziyade teşrih etmeği faideli görüyorum:

Harita Dairesinden ayrıldığım tarihten bu güne kadar kasaba haritalarile meşgul olduğumu yukarda yazmıştım, bu sebeple daima belediyeler ile hali temasda bulunuyorum, binaenaleyh Muhterem H. Ziya Beyfendinin hulâsa buyurdıkları maddelere cevap verebilirim; ve bu büyük ihtiyacı salim bir yolda temin çaresini görebilirim.

Malumdur ki her nevi harita maksat ve ihtiyaca göre yapılır, mesela 1/100000 mıkyaşlı haritanın hizmeti başka, 1/25000 M. haritanın hizmeti başka olduğu gibi. Belediyelere rehberlik eden Yapı, Yollar Kanunu tanzim edilirken Belediyelerin muhtelif ihtiyaçları düşünülerek 1/2000, 1/500 mıkyaşlı haritalar ile bütün belediye hudutlarına kadar tesviye münhanili 1/1000 mıkyaşında ayrıca harita tanzim ettirmek şart ittihaz edilmiştir.

Harita ihtiyacı duyan ve fen memuru bulunan belediyeler kanun ahkâmınca tanzim ettirilen bu üç mikyaslı haritaların temin edecekleri maksatları bilirler. Yalnız bu haritaların fennî kıymetlerinin her yerde yüksek bulunması; onlardan beklenecek hizmetlere yarayabilmeleri için esas olacağından, umum belediyelere Harita U. Müdürlüğü canibi âlisinden tanzim ve tesbit edilmiş fennî şartname tamim edilmesi çok temenni olunur. Ortada kasabaların vüs'atine göre dakik ahkâmı havi şartname bulunursa haritaların kıymetleri alestikiyetten kortarılmış olur. Bundan başka, nasilki müstakbel şehir haritalarının ihtiyaca uygunluğu, sıhhî, bediî, şartları cami oluşu İmâr Müdürlüğü tarafından tetkik ve tasdik olunması Y. Yollar Kanunu mucibince mecburi ise, halihazır gösteren haritaların da Harita U. Müdiriyyeti tarafından tetkik ve tasdik olunması haritaların kıymeti fenniyelerini emniyet altına almış olur.

Memleketimizin her tarafında imar faaliyeti adeta yarış halini almış olduğu gündelik gazetelerin havadis sütunlarında ve ilân kısımlarında şükranla görülmektedir. Zaten beş sene içinde her belediye bunun müstenidi olan haritaların tanzim ettirilmesini mecbur tutuyor.

Ülkemizde 646 belediye vardır. Nufusu 5000 ne kadarı 475 adet, 10000 nüfusa kadar olanları 100 adet, ve 30000 nüfusa kadar olanları 56, adet üst tarafı daha kalabalık şehirlerdir. Belediye teşkilâtı bulunan kasabaların mecmu nüfusu 3,900,000 raddesindedir. Müstakbel şehir haritası vusati kanun ahkâmınca mahdud olup, elli senelik tahavvülâta nazaran müstakbel nüfusun 65 ile hasılı zarbı kadar metre murabbai vüs'at zaruridir. Bu gün belediye mevcutları nüfusuna o kadar daha ilâvesile 65 haddini zarp edersek 50700 hektarlık

şehir haritası yapılacağı tebeyyün eder. Esasen kasabalarımızın şimdiki vüs'atleri umumiyetle kanundaki vüs'ate ait formülden geniş bulunmaktadır. Meleke ve gayreti yüksek bir harita mütehasısı, bir senede ancak iki yüz hektarlık şehir haritası yapabilir, buda kâfi miktarda yardımcı mesahacı bulursa.

Bazı belediyelerin mükerrer temditlerle gazetelerde vukubulan harita münakasa ilânlarına bakılırsa bu işle meşgul mütehasısı adedinin pek mahdud olduğu anlaşılır. Bildiğime göre serbest çalışan mütehasısı adedi onu tecavüz etmemektedir. Şu hesapca umum kasabaların haritalarının tanzimi için takriben yirmi beş sene lâzım geleceği meydana çıkar. Şu hesap ve mukayeseden çıkarılmak istenen netice şudurki: Şehir haritası tanzim edecek mütehasısı adedinin çoğaltılması esbabı araştırılsın. Yüksek Mühendis Mektebi mezunlarından harita işine meraklı tek tük bulunanlarda birer birer ortadan çekilmiştir. Halit Ziya Beyefendiden başka alâkadar olan görülmiyormuş. Çekilenler daha az üzücü fakat daha çok kazançlı işlerle alâkadar oluyorlar, bu bir. Birde belediyelerde bir zihniyet hâkimdir: Bu işin senelerce emek ve öğrenme mahsulü olduğunu nazarı itibara almayarak, satın alınan eşya kabilinden münakasaya tabi tutup kim daha ucuz yaparsa ona ihale etmek istemeleri; parasınında teminatsız bulunmasıdır. Çok yer varki haritasını yaptıktan bir sene ve hatta daha fazla bekletilerek istihkakımı elde edebilmişimdir. Binaenaleyh mübeccel hükûmetimiz betahsis Dahiliye Vekâleti Celilesi, çok arzu ettikleri imârı memleket işinin temeli olan haritacılığı himaye etmesi vakti gelmiştir. Bu himaye, evvelemirde harita işinin münakasa, ihalât kanunu ahkâmına tabi bulunmaktan hariç tutulmasıyla gösterilmelidir, nasılkı

Ankaranın ve İstanbulun plânlarını mütehassıslara tevdi ederken münakasa şeklinden çıkarılıp müsabaka şeklinde ehline tevdi olunmuştur.

Müstakbel şehir haritasının tanzimi meselesine gelince: Bu mevzu dahi cidden üzerinde tevakkuf ve tetkik edilmeye değer. Şehirlerin tanzimi düşünülürken kasabanın bulunduğu yerin coğrafi ve topoğrafi ahvali nazarı itibara alınmakla beraber sıhhî, bedîî, iktisadî, içtimaî bir çok şartları cami olması arzu edilir, fakat bunların hepsinden evvel o kasabanın tâkati ve tahsisen halka istinat eden belediyenin istitâati iyi ölçülmek lâzımgelir.

Belediye yapı, yolları kanunu, bu işte çok iyi ahkâm kayit ve kabul etmiştir; fikirleri başı boş bırakmamıştır. Yalnız bedîî arzulara hat layin etmediği için müşkülât mevcut olduğundan, ekser kasabalarımızın iktidar ve tehammülleri ile gayri mütenasip müstakbel şehir plânı elde etmelerinin hiç bir amelî kıymeti olmayacaktır. Bu hususa salim bir istikamet vermek için kasabaların mevcut kısımlarını ıslah kaidesini, tevsia elverişli bulunan kısımlarda ise yeni bir şehirde aranacak güzellikleri istemelidir. Beraberlerinde bulunduğum Fransız mühendislerinden ve okuduğum şehircilik kitaplarından elde ettiğim bilgilere göre, şehir ıslahında sokakların müstakbel genişlikleri ve istikametleri düşünülürken, halihazırındaki mamuriyet dereceleri ve iki tarafındaki mevcut binaların kıymetleri, metanet dereceleri ile avlu ve bahçelerinin derinlikleri; caddelerden gelüp geçen vesaiti nakliyenin cinsleriyle kesafeti, mahallen hatta sayılarak tetkik olunmak suretiyle karar verilmesi tavsiye edilmektedir.

Müstakbel plânları bu şartlara uygun olmayan belediyelerin imar faaliyeti felce düşür olacağı şüphesizdir. Gördüğüm bazı belediyelerden bu hususa misal gösterebilirim.

Bu mühim işlerin temin edilmesi için 27/5/934 tarihli Hakimiyeti Milliye Gazetesinde Falih Rıfkı Beyefendinin çok yerinde tavsiyeleri vardır, baş makaleye tahsis etmiş olduğu bu mevzu da tavsiye ettikleri gibi şehircilikte istidadı, ehliyeti bulunanlardan kâfi miktarda İmar müdürlüğünde toplamak, orada mütehassısların nezareti altında yetiştirmek, haritalarını yaptıran belediyelerin müracaatları üzerine mahallen tetkikat yaparak daha salim müstakbel plân temin etmek kabil olur.

Bu eserin vücûde getirilmesi kadar mühim, onun zemine tatbik edilebilmesidir. Bu da harita mesahalarını görmüş, mekele edinmiş zevat marifetiyle mümkündür. Halbuki belediyelerin ekseriyeti azimesinde hatta bazı vilâyet merkezlerinde harita-işlerine vakıf olan yoktur. Bu maksadı temin etmek üzere, Harita Umum Müdürlüğünde veya Kadastro heyetinde staj yapan zevattan bazıları vilâyet merkezlerinde bulundurulmalı, vakit vakit belediyeler dolaştırılmalıdır. Bu hususda belediyelerin birlik tesis etmelerini ; Belediye Kanununun 133 çüncü maddesi teşvik ettiği gibi, Yapı, Yollar kanunui ikinci maddesinde teyit etmektedir.

Maruzatımın hulâsası şudur: Bu gün aziz ülkemizin topoğrafya haritaları pek mükemmel olarak ikmal edilmek üzeredir. Ona verilen ehemmiyet, gösterilen mütezayit alâka ile başarılmıştır. Medeniyet aleminde yaşayan necip milletimizin hayat sürdüğü kasabalar, kurulduğu intizamsız şekli-den kurtulması zamanı artık gelmiştir. Bunun ilk lâzımı gayrı müfarıkı plânlar olduğuna göre onun temini dahi aynı derecede ehemmiyet atfına, o nisbette alâka gösterilmesine kat'î ihtiyaç göstermektedir. Bu yolda mühendislerimizin, mimarlarımızın, mütefekkirlerimizin mütevali yardımları lâzımdır, Hep birden çalışalım.
